

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 147, GOD. IX, BEOGRAD, UTORAK, 20. MAJ 2014.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 17. juna

MIXER

Piše: Roland Orčik

KULT I KOZMETIKA

Mađarski Hiperion Bele Hamvaša u kontekstu savremene mađarske politike

Recepcija dela Bele Hamvaša jedna je od najkontroverznijih pojava u mađarskom intelektualnom životu. Dok je autor bio živ, većina rukopisa mu nije bila objavljena, u Hortijevo doba nije spadao u miljenike režima, a u vreme komunističke diktature bio je zabranjen. Sve do promene sistema, Hamvaševa dela su kružila kao samizdati, to je naravno i doprinelo tadašnjem, a i kasnijem stvaranju kulta autora. Međutim, nakon sloma komunizma, Hamvaševo delo nije dobilo svoje pravo mesto u kanonu mađarske knjiženosti. Nedostaje njegovo kritičko čitanje, koje bi omogućilo razna tumačenja. U Srbiji primera radi Hamvaš ima mnogo širu čitalačku publiku nego u Mađarskoj, tu Hamvaša ili bezuslovno obožavaju, i u tom idolopoklonstvu se uvek oseća opojni miris tamjana, ili ga ignorišu, u čemu se uvek oseća prepotentno iskazivanje neznanja. Oba primera su simptomi nelagodnosti u vezi s Hamveševim delom. Po mom mišljenju, Hamvaš je dosta radio na tome da ga niko ne može slediti, to dokazuju njegove česte kontradiktorne rečenice. Upravo zato je nemoguće stvaranje kulta bezuslovnog obožavanja autora. U literarnim krugovima Hamvaševo spominjanje često ide uz ismevanje, a većina autora i kritičara čak nije ni upoznata sa njegovim stvaralaštvom, ili o njemu ima veoma površne informacije. Tome doprinosi i politička neodređenost autora: kritikovao je gotovo sve političke pojave mađarskog društva do svog doba, nije čak ni verovao da je mađarsko društvo sposobno za pravu promenu. No ova kritika nije zaustavila ekstremne političke partije da iskoriste Hamvaševo delo za svoje ciljeve. Tim političkim partijama nije zapravo čak ni potrebno autorovo delo, potreban im je njegov kult. Adam Tabor je napisao odličan članak, gde dokazuje da Hamvaša poštuju i konzervativni fidesovci¹, ekstremisti i liberalni levičari. Međutim Tabor zaključuje da je Hamvaš zapravo bio „duh i čovek koji se držao dalje od lošeg društva.“² Najnoviji primer partijsko-političke „upotrebe čoveka“ u vezi sa Hamvašem može se uočiti kod mađarske ekstremne desnice koja postepeno jača. Fondacija partije Jobbik³ je 2013. godine pokrenula časopis *Mađarski Hiperion* (*Magyar Hüperion*) za afirmisanje i mobilisanje „intelektualne elite“ mađarskih ekstremnih desničara. Naslov časopisa je deformisano citiranje Hamvaševog dela *A magyar Hüperion*, izostavili su član „a“, verovatno da bi i tim činom naglasili reč „mađarski“ naspram Helderlinovog Hiperiona. U prvom broju časopisa je čak i predsednik partije objavio članak, i naravno mnogo drugih manje poznatih autora, čija su filozofska i istorijska izlaganja puna nekompetentnih izjava i opštih mesta o (ne)postojećoj intelektualnoj eliti mađarske ekstremne desnice.

Prema uvodnoj reči glavnog urednika časopis želi da omogući mađarskim intelektualcima da javno izraze svoja desničarska ubeđenja i da definišu osnove mađarskog „duhovnog puta“. A sve to prema Hamvaševoj knjizi *Mađarski Hiperion*, iako je u njoj autor pisao „pomalo nejasno i književno“. A taj „duhovni put“ uzima u obzir i poštuje „tradicije mađarskog hrišćanstva i pre hrišćanstva, ali tako da se ne zatvara u njihove okvire.“⁴ Međutim, u kontekstu nacionalne karakterologije Hamvaševog *Mađarskog Hiperiona* čudno je da upravo ekstremna desnica nalazi u tom delu svoj uzor. Čitajući taj „roman u pismima“ nalazimo da nakon što se narator obračunao sa svim iluzijama zajednice, na kraju kritikuje i pojam nacije i domovine i njihovo političko iskorišćavanje: „A u ovoj zemlji život rešava to ko zaklanja ravnodušnost koja izvire iz nedostatka Ti, i ko je otkriva. Jer je domovina ona velika i sveta laž koja sve zaklanja. Jeste, oni su veliki sinovi domovine. Domovina je važna samo tamo gde nema zajednice, nacija je zastava samo tamo gde je zaklonjena, pa o naciji ne može biti reči, nema ni domovine, ni nacije, ni naroda. To je velika obmana, u kojoj treba sudelovati, inače bi postali svesni naše osamljenosti. I šta bi onda bilo? Šta bi bilo ako bi se probudili da smo bez domovine i bez naroda i bez nacije. Ono što izgleda zajedničko, to je poplava velikih fraza nastala iz poricanja nedostatka zajednice. Premostiti je treba na taj način ako je već nema, neka bude bar njen privid. Jedino se u zajednici može živeti, i ako je nema, iznad ravnodušnosti treba nalagati naciju i narod i domovinu. To je značenje duha ovde; književnosti, umetnosti. Zbog toga postoji značaj domovine, zajedničke obmane, u čemu se svi slažu da postoji, jer je nema. Zato je tako strašno važna čast nacije i ljubav prema do-

Foto: www.hamvasdela.hu

movini, s čime se uvek može izaći i recitovati, to je ono što još može da bude zaborav.“ (*Prvi deo, Dvadeset drugo pismo*)⁵ Hamvaš u drugim svojim tekstovima ne poriče tako radikalno pojam nacije, ali jedino onaj „nacionalni osećaj“ smatra bitnim, koji sadrži i poštovanje druge nacije (*Mistika umesto politike*). Uglavnom, u većini slučajeva njegov prikaz o mađarskoj kulturi je negativan. *Mađarski Hiperion* je pisan za vreme Hortijevog perioda, dakle u vremenu kad se pojam nacije i domovine upotpunjuje u šovinizmu (to pranje mozga će na kraju dovesti do neobuzdane brutalnosti Salašijevog perioda). Uvedena su, tačnije u odnosu na dvadesete godine radikalizovana su ograničenja osnovnih ljudskih prava: progoni Roma (do preuzimanja vlasti Salašija ne toliko organizovano) i jevrejski zakoni. Krivica Hortija, koji je oduševljeno stupio u savez sa nacistima, nedvojbeno je kada je reč o ugrožavanju ljudskih pra-

va u Mađarskoj, o masovnoj deportaciji Jevreja u Kamenec-Podolskij, o ubistvima i mučenjima jevrejskog, romskog i srpskog stanovništva, odnosno mađarskih komunista u Srbiji 1942. godine (nakon čega je usledila partizanska osveta nad Mađarima i Nem-

cima u Vojvodini 1944-45. godine). Kasnije je Horti spasio više ljudi kad je na pritisak antifašističkih saveznika zaustavio vagone pune ljudi, no ta činjenica ne relativizuje njegovu prethodna zlodela. Sramotna manjinska politika Hortijevog perioda, zakoni protiv Roma i Jevreja bili su orijentisani upravo na isključivanje drugog. Između ostalog na tome se gradila konstrukcija nacije i domovine post-trijanonske Mađarske. Kritika Mađarske nacije u *Mađarskom Hiperionu* u više navrata podseća na osudu nacije Endre Adija, a moguće su još paralele u vezi sa mesijanskom pozom kod obojice autora. Ipak Hamvaš u mnogim pitanjima kritikuje Adijevo stvaralaštvo, ličnost, prvenstveno zato što je svoje moralno propadanje prikazao u pozitivnom svetlu. Kod Adija je pokvarena ličnost istovetna sa narodom. A kod Hamvaša sudbinu naroda treba da odredi nadlični dajmon, tačnije otvoreni odnos između „ja i Ti“, a ne partikularna ličnost, i ako se to ne realizuje ni na kom nivou onda se i narod izgubio. Diskutabilno je da li ova Hamvaševa osuda može da se koristi i na estetskom planu, ali svakako vredi obratiti pažnju na njegovu kritiku istorije književnosti: kakve uzore nam postavlja istorija književnosti, koja nije imuna na ideološke manipulacije? Uzore u kojima kvalitet odnosa između „ja“ i „Ti“ nije bitan, jer umesto toga važnija je (narodno)poslanička služba nacionalne ili neke druge ideje, a svaku pozu genija prate nekritičke ovacije. Hamvaš u jednom svom tekstu smatra da je mađarska literatura – osim nekih izuzetaka – partijsko politička: „Književne ličnosti i književna dela održavali su samo politička strujanja; dok je strujanje živelo, do tle je i delo delovalo; čim bi strujanje palo, i delo se gubilo, i ostajalo je puka zanimljivost doba. Književno delo je imalo dru-

MIXER

Roland Orčik: Kult i kozmetika

ŠTRAFTA

Aleksandar Novaković: Slike sa izložbe

ARMATURA

Saša Čirić: San o džamahiriji

VREME SMRTI I RAZONODE

Elis Bektaš: Došo šejtan u Sarajvo

BLOK BR. V

Kosmoplovci: SF Graf

gi cilj, a ne da kaže istinu. Služilo je. Pravcu, partiji, principu, političkoj ličnosti.“⁶ Na Hamvaševu kritiku istorije književnosti niko nije reagovao u njegovo vreme. Na to će doći red tek nakon sloma komunizma, ali čak i do dan danas sa nedovoljnim rezultatima. I Hamvaševe ideje imaju svoja ograničenja zbog kojih on ne prihvata celo stvaralaštvo pomenutog Adija, pojednostavljuje ga i prilagođava kriterijima svoje zamišljene etike. Ali to proizlazi iz toga što Hamvaš nije hteo da padne pod uticaj estetike i genija: da umetničko delo tumačimo nezavisno od pojedinca, odnosa unutar zajednice. Iz tog ugla nije čudo da je Hamvaš učinio ono što je u njegovom dobu zbili malo intelektualaca smelo. Za njega genije nije značio mnogo ukoliko je i malo popustio opscenosti vlasti kako bi stekao književnoistorijsko priznanje i karijeru. Međutim, Hamvaš često nije video nijanse: kod njega je sve crno ili belo. Da li cela životna dela treba da smatramo nevažecim zato što se autor udvarao vlasti ili što nije bio moralni vitez? Možemo navesti mnoštvo autora, koji su u političkom i u privatnom smislu bili prava čudovišta (npr. Selin, Milorad Pavić, Deže Kostolanji, Balint Balaši, zatim i Hamvaševi omljeni stvaraoici poput Hajdegera i Knuta Hamsuna), ipak su pisali velika dela. Dobar stolar je svoje umeće stekao bez obzira na svoja politička uverenja, ili što je lopov ili žen-skaros. I pošto je književno stvaranje isto tako zanatsko majstorstvo, i tu važi taj princip. No pitanje je da li politička ubeđenja autora zbili ne utiču na njegova dela? Problem počinje onda, kada se prema delima automatski stvori i kult autora. Tako će od pisca postati kurva partijsko političkih makroa: ako mu plate, nudiće i ekstra usluge. A kada ga pozovu na odgovornost, pisac se poziva na estetiku koja bazdi na mokraću izazvanu strahom. Estetika ne može da prekrije tri-per prouzrokovan alom, a moral ne može učiniti privlačnim loša partijska dela. No nijanse i razlike ipak postoje. I uostalom, jedva ima bledeg od higijenskog viteza vere. Ni Kjerkegor nije jeo slaninu u gumenim rukavicama.

Hamvaševe izjave ne smatram božijim zapovestima. Kod njega se ne suprostavljaju „oni“ i „mi“, nego „oni“ i „ja“. Uopšteno govoreći: Hamvašev kanon je uslov samoisceļjenja Hamvaša, njegovog razmišljanja, ukusa. Njegove osude manje govore o često preterano odbačenim autorima. Montenjen na jednom mestu piše da čita samo one knjige od kojih se oseća dobro. Hamvaš uživa u sličnoj mislaćkoj autonomiji. Što se tiče političkog iskorišćavanja Hamvaša, i ranije je bilo primera da Hamvaša žele da vide u partijsko-političkoj košuljici, a kako to nije išlo, bili su zbunjeni. Jedan od takvih je i Andraš Laslo, koji je preuzeo fašistički orijentisan tradicionalizam Julius Evole. Iz ovoga postaje jasno da se tradicionalistička duhovna škola u Mađarskoj manifestovala u dva osnovna pravca: jedan je pravac koji se zaglibio u političko demagogiju ultradesničara Andraša Lasla, a drugi je Hamvašev koji je tradicionalizam primio sa kritikom. Ta kritika se pokazuje i u Hamvaševim kontradiktornim izjavama. Hamvaševo životno delo je usamljena zvezda svog doba. Sledbenika nema, jer i ne može da ih ima. U *Mađarskom Hiperionu* jasno možemo čitati o toj perspektivi: „Nalazim se potpuno izvan. Niko me nikada neće stići. Zato ako bilo šta bude, rat, revolucija, takozvani preporod, na mene se neće moći pozivati. Nisam niko, nema nikakav smjer, nema u meni lozinki, jer nema prevare“ (*Drugi deo, Dvadesetdugo pismo*, 133.) Žalud se opijaju Hamvaševom retorikom – koja je poput kakvog otkrovenja koje ne trpi protivljenje – ne možemo jednoznačno da tvrdimo da je Hamvaš bio sledbenik i izumitelj ove ili one ideologije. Autorova provokacija svakog sistema je zbunjajuća. Upravo zbog toga teški partijski ovisnici nikad ne bi umeli da napišu rečenicu ovakve hamvaševske atmosfere: „Bio sam otmen poput osmeha.“ (*Drugi deo, Treće pismo*, 80.) Hamvaš se u *Mađarskom Hiperionu* u više navrata ruga nacionalnim vodama. Ukoliko pustimo da politički šarlatani iskoriste autorovu duhovnu ostavštinu u sumnjive svrhe, onda tim pasivnim „autsajderstvom“ napajamo strah od slabode izražavanja, a tako postajemo cinkaroši za račun ekstremističkih pojava. Ne smemo dopustiti da sadašnji diskurs o Hamvašu postane plen jedne političke partije. Dokle ćutati? Samo da ne bude prekasno, da ne postane zaista opasno bilo šta reći, a da mi budemo tek voajeri genocida ispred ekrana koji savršeno funkcioniše – dok nam ne iskopčaju struju ■

Redaktura: Marko Čudić

^[1] Fidesz - desničarska partija, čiji je naduveni „poglavica“ Viktor Orban

^[2] Tábor Ádám: Hamvas – rossz társaságban, Népszabadság 2010. március 6.

^[3] Ime partije je igra rečima: „jobb” znači ’desno’ i ’bolje’, a „jobbik” znači ’bolji od’ ili ’desniji od’.

^[4] http://www.tradicio.org/kvintesszencia/magyarhyperion1.html

^[5] Bela Hamvas: Mađarski Hiperion, Prevod i pogovor: Sava Babić, Tardis, Beograd, 2009, 60.

^[6] Bela Hamvas: Mistika umesto politike, In: B. H.: Put predaka i put bogova, Prevod i pogovor: Sava Babić, Tardis, Beograd, 2009, 80.

BETON BR. 147 DANAS, Utorak, 20. maj 2014.

→ Fotografije sa izložbe: Foto: Tanja Balic / Tanjug

ŠTRAFTA

Piše: Aleksandar Novaković

SLIKE SA IZLOŽBE

O izložbi: U ime naroda – politička represija u Srbiji 1944-1953

Koncipirana kao „prva multimedijalna izložba o dugogodišnjim tabu temama: likvidaciji, suđenjima narodnim neprijateljima, Golom otoku i drugim logorima, prinudnom otkupu i kolektivizaciji“, izložba *U ime naroda!* autora dr Srđana Cvetkovića je, već na samom otvaranju, dobila burne reakcije. Naime, došlo je do protesta mladih „skojevaca“ koji su, za vreme otvaranja, demonstrirali ispred Istorijskog muzeja Srbije u kojem se izložba održava. Usledila je „poseta“ neidentifikovanih „momaka sa kapuljačama“ (čitaj: naci-bukača) koji su napali članove SKOJ, otelili im transparent i hitro pobeгли pred policijom. Otvaranju su prisustvovali Ljiljana Pekić, udovica Borislava Pekića, pisci Dušan Kovačević i Dragoslav Mihailović koji je otvorio izložbu, te reditelj Goran Marković, Vuk Drašković i NJKV Jelisaveta Karadorđević. Nije se sva medijska buka oko incidenta ispred Istorijskog muzeja Srbije ni stišala a počeli su da pljušte komentari čitalaca u elektronskim izdanjima dnevnih novina. Najglasniji su bili, naravno, protivnici komunista, levičara uopšte, pobornici otkrivanja „velikih istina“ poput one da su „Nedić, Ljotić i Mihailović štitali srpski narod“ ili da su komunisti „streljali trideset hiljada Beograđana“. Naravno, srpski desničari su, a da nisu ni pogledali izložbu ili sakupili osnovne podatke o njoj, prepoznali ceo projekat kao svoj. Zašto?

ISTRULE MI DUNJA U FIOCI...

Iako politička represija u poratnom periodu već dugo nije tabu tema, činjenica je da je ova izložba prva te vrste u Srbiji i da će druge koje će verovatno uslediti, imati u njoj zanimljiv reper. Naime, naziv izložbe je dovoljno uopšten da može da, politički i ideološki, obuhvati sve i svakog, od krajnje levice do ekstremne desnice. Na ogromnoj zastavi koja pokriva deo fasade Istorijskog muzeja Srbije kao i na ulaznici za izložbu i dobrom delu propratnog materijala videćete lik našeg književnika Borislava Pekića koji je, kao član opozicionog Saveza demokratske omla-

BETONJERKA MESECA

Pošto su gejevi izazvali potop u Srbiji, imenovali srpski narod penzionisanog brata Kačavendu za episkopa etiopskog i srednjeafričkog.

Sveti artijerijski Sinod SPC i Njegova meteorološka svetost

dine Jugoslavije bio 1948. godine uhapšen i osuđen prvo na deset a potom na petnaest godina roblje. Pomilovan je 1953. godine. Pekićevo bezrazložno tamnovanje u nehumanim uslovima jeste snažan primer represije i odsustva demokratije u tadašnjoj Jugoslaviji i, kad na materijal stavite njegovu fotografiju iz zatvorskih dana, vi sugerišete da se izložba bavi onima koji su bili nevinii, proganjeni zbog svojih uverenja. Ili jednostavno zato što za vreme prinudnog otkupa nisu mogli da daju vlastima onoliko poljoprivrednih proizvoda koliko se od njih očekivalo. U holu će vas, na narodnom ćilimu karakterističnih šara, sačekati dve glasačke kutije – „Titova lista“, s filcanim dnom i druga, „čorava“, opoziciona, s plehanim dnom koja, kad u nju stavite gumenu lopticu, bubnja kao kamion koji istovaruje ugaļ. Mali podsetnik na „transparentnost“ izbora od 1945. godine pa sve do sredine pedesetih. Tu su i artefakti iz vremena rađanja DFJ, docnije FNRJ: plakati, zastave, radio-aparati, primerici *Politike i Demokratije*. Deo izložbenog prostora predstavlja rekonstruisani narodni sud, po uzoru na one koji su funkcionisali u Srbiji 1944/5 godine. I, čini se na prvi pogled, prisustvovaćemo autentičnoj rekonstrukciji tog perioda. Tu su uniforme vojske i policije, čak i klupe iz pomenutih narodnih sudova. Na zidovima su fotografije žrtava represije, uglednih seljaka, industrijalaca, intelektualaca koji su progonjeni zbog ideološke zaslepljenosti, zavisti, pohlepe pripadnika nove vlasti. Potresan je primer Dragoljuba Jovanovića, lidera Narodne seljačke stranke koja je pripadala levom centru i koji je, uprkos podršci koju je pružio partizanima, osuđen na devet godina roblje. No, u istoj prostoriji u kojoj su izloženi Jovanovićevi predmeti, fotografije i kratka biografija, nalazi se deo posvećen „deneralu“ Draži Mihailoviću, kojem je, naravno, neregularno suđeno i koji, navodno, ni je saradivao s nacistima. U toj istoj prostoriji je izložen i pištolj zloglasnog Nikole Kalabića, još jedne „žrtve represije“. Nabacani su tako, na jednoj izložbi, i nadbiskup zagrebački/kardinal Alojzije Stepinac (!?) i Čazinska buna (pobuna seljaka i oficira Čazina, Velike Kladuše i Slunja 1950. godine, podignuta protiv nepravедnog otkupa poljoprivrednih proizvoda), suđenja četničkim vojvodama, prisilni otkup, kolektivizacija, IB-ovci...

To je, zapravo, princip izložbe – pored imena, fotografija i biografija ljudi koji su streljani po kratkom postupku ili utamničeni, zbog druge ideologije, nećijeg ličnog animoziteta, greške u administraciji OZNE ili ispričanog političkog vica nalaze se biografije funkcionera Nedićeve kolaboracionističke vlade, članova Mihailovićeve JVuO (Jugoslovenske vojske u otadžbini), Srpske državne straže i drugih kvislinških formacija. Deluje sarkastično kad u istom muzejskom prostoru možete videti, opisane kao žrtve, četnike i one koji su par godina ranije, kao partizani, ratovali protiv njih da bi 1948. godine završili na Golom otoku ili u nekoj drugoj od kazniionica diljem tadašnje Jugoslavije. U delu izložbe posvećenom hapšenjima i utamničavanjima nakon Rezolucije IB-a su do detalja opisane i temeljno dokumentovane metode mučenja logoraša na Golom otoku i u tome nema ničег spornog. No, da li je isti princip primenjen i na analizu „istražnih tehnika“ kvislinga koji su se na ovoj izložbi prošvercovali kao „žrtve represije“? Mučenja u logoru na Banji? Klanja u Vraniću? Hapšenja Jevreja i njihovo predavanje nemačkim vlastima? Da li prethodno navedeno znači da autor članka opravdava preke sudove koji imaju samo dve presude: metak ili teška roblja? Naravno da ne. U tome i jeste poenta: o nećijoj ličnoj krivici ili nevinosti se mora govoriti na osnovu pojedinačnog slučaja i ne sme se presuđivati samo na osnovu toga što je član neke naoružane formacije ili političke grupe ili zbog toga što je tamo svrstan. Činjenica je, takođe, da je saradnja s okupatorom neposredno posle Drugog svetskog rata strogo kažnjavana i u zemljama sa mno-

go stabilnijim političkim i društvenim sistemom od onog u ratnoj i poratnoj Jugoslaviji. Tako je u Norveškoj više hiljada ljudi osuđeno zbog saradnje s nacistima a 45 je, uključujući i lidera marionetskog režima, Vidkuna Kvislinga, streljano. U Francuskoj je za vreme Drugog svetskog rata likvidirano šest hiljada ljudi koji su proglašeni za saradnike okupatora, a neposredno posle rata pogubljeno je preko sedam stotina. Broj onih koji su, zbog saradnje s nacistima, pogubljeni u Francuskoj bez suđenja je, po većini istoričara, oko deset hiljada. Maršal Peten, lider višijevskog režima, osuđen je na doživotnu roblju, a na različite vremenske kazne ili gubitak građanske časti je osuđeno preko sto hiljada osoba.

SVAKO IMA SVOJ BOL

Kome odgovara ova izložba? Primetio sam, u jednoj od prostorija, veću grupu mladih ljudi koju je, govoreći pomalo povišenim i žovijalnim tonom, vodio sredovečni gospodin, pretpostavljam kustos muzeja. Priključio sam se grupi i saznao neobično važne podatke:

- Kraljevina Jugoslavija je propala jer su utamničenim komunistima pružali humane uslove u Lepoglavi i drugde. Tako su komunisti mogli da se nesmetano bave čitanjem i prevođenjem levičarske literature

- Četničke formacije u Dalmaciji su saradivale s Musolinijevim fašistima ali su to radile u cilju očuvanja srpskog naroda

- Biti funkcioner u Nedićevoj vladi je bilo normalno zanimanje kao i svako drugo

- Draži Mihailoviću, čistom kao suza, je suđeno u atmosferi linča

A srbska mladež čuti i upija.

Na delu je, po stoti put, revizija istorije. Lako je i popularno, u vremenu u kojem Srbija tek počinje da se ozbiljno suočava s njenom ulogom u ratovima devedesetih, praviti faktografske prepravke i lažne analogije. Mnogi istoričari su zarad „vraćanja nacionalnog ponosa/pomirenja“ pristali na to da četnike svrstaju u antifašiste, a nedićevce u „čuvare nacionalnog bića“. Brišu se imena ulica nazvanih po narodnim herojima. Ali, ne brinite, dobićete Ulicu Žrtava komunističkog terora ili Benerala Milana Nedića (Arandelovac), Venac Dimitrija Ljotića (predlagasu u Smederevu), bulevar kneza Pavla Karadorđevića, sokače vladike Nikolaja Velimirovića i druge vesele topose. Zašto da ne, kad su koliko do juče, table u Bulevaru Dr Zorana Đinđića bile prepleljene plakatčićima na kojima je pisalo: Bulevar generala Ratka Mladića? U zemlji u kojoj je potraga za kostima Draže Mihajlovića bila najveći državni arheološki projekat, u kojoj je bivši ministar Parivodić trazio da se stoji u stavu mirno pred Nedićevom slikom, veronauka predaje po državnim školama (i ubedljivo vodi u odnosu na građansko vaspitanje), serija *Ravna gora* isisava budžet državne televizije a četnički pokret rehabilitovan, nedostaje samo jedan potez da se opiše pun krug. Najperfidnija od svega nije glorifikacija ubica, već težnja da se progonitelji i progonjeni, dželati i žrtve, fašisti i antifašisti, stoje u jednu amorfnu masu stradalnika. A ko je bio glavni i jedini krivac za to, osim klete srpske nesloge? Naravno, komunisti. Da nije bilo komunista (i famoznog britanskog Inteligence Servicea) ne bi bilo „Bolje rat nego pakt“. I ne bi bilo nacističke okupacije, ni velikih žrtava, ni građanskog rata, ni „sto ubijenih Srba za jednog mrtvog Nemca“. Hitler bi nas pustio na miru. Samo bi malo koristio našu teritoriju da dođe do Grčke. Ne bi bilo ni Jasenovca ni Banjice. I danas bi bili razvijena zemlja i bilo bi nas deset puta više. Naravno,

ovakvi konstrukti koji su široko rašireni, ma kako naivno delovali, ni najmanje nisu naivni. Oni služe samo jednom: potpunom oslobađanju jedne strane (četnici, nedićevci, ljotićevci i drugi kolaboracionisti) od odgovornosti i prebacivanju odgovornosti za sve i svja na komuniste i druge antifašiste. Samim tim se minimalizuju partizanski pokret, učešće Jugoslavije u Drugom svetskom ratu na strani Saveznika i jugoslovenski/srpski antifašizam, a od negacije antifašizma do fašizacije društva i nije neka velika razdaljina. ■

ARMATURA

Piše: Saša Čirić

SAN O DŽAMAHIRIJI

JESEN PATRIJARHA

Elementarna nepogoda koja je protekle nedelje u vidu obilnih kiša, poplava i izlivanja podzemnih voda zahvatila Srbiju, najviše njen zapadni, posavski deo, iznedrio je požrtvovane spasioce, građansku solidarnost i organizacionu smušenost vlasti u kriznim situacijama, ali je pokazao da ima i onih koji vole da love u mutnom. Na prvom molebanu za prestanak kiše koji je prošle srede održan u Sabornoj crkvi u Beogradu, patrijarh Srpske pravoslavne crkve Irinej izjavio je da nepogodu ne treba razumeti kao Božju kaznu već kao „opomenu da se sklonimo sa puta poroka, zlobe i bezakonja“. Budući da u teološkom poretku

stvari ništa ne biva bez Božje volje, a da je Bog (još uvek) izvor i očišćenje beskrajne dobrote i milosti, čak i onda kada dozvoljava (ako već ne inicira) prirodne katastrofe, udese i ratove, tumačenje da nesreću i patnju koja nas snalazi razumemo kao opomenu i podstrek da se promenimo jeste teološki logično i vekovima ustaljeno. U dodiru grešnih i bezgrešnog bića, greh može stolovati samo kod bića dokazano sklonih grehu, i onda kada ga nisu svesni ili ga nisu pojedinačno počinili (u crkvenom moralu nema individualizacije krivice). No tumačenje Patrijarha SPC bi ostalo u domenu očekivanog i civilnog prihvatičijvog, da kao primer „velikog bezakonja i morskog poroka“ nije naveo skup koji se priprema u Beogradu „kojim se ponose i ističu svoje dostojanstvo i demokratiju, a sve protiv boga i zakona življenja“. Pošto nije reč o skupu podrške Vladi Republike Srbije i njenom neustrašivom premijeru koji gologlav prkosii kiši, kao ranije snežnim smetovima na auto-putu, već o Gej paradi koju su organizatori najavili za maj, prvi čovek SPC-a je za mini verziju potopa u Srbiji okrivio LGBT populaciju. Osuda je za patrijarha i SPC utoliko zaslužnija što organizatori prajda i *kolovode bezakonja* ne žele da ostanu unutar četiri zida i, eventualno, snimaju svoj *home video*, kao onomad umirovljeni vladika zvoničko-tuzlanski Kačavenda, već neodustajno insistiraju na tome da pokažu svoje mrsko-poročno lice na beogradskim ulicama. Dakle, po novoj patrijarhovoj *poslanici*, gejevi su mutirane dodole koje prizivaju potop a posle Parade ponosa, ako gadonačelnik Maši i bezbednosni uslovi dozvole (teško je na kiši skupljati ose i stršljene a puževima na gejeve ne ide), Beograd će se ozbiljno kandidovati za novu Sodomu i Gomoru.

CRKVE NE PATROLE

U Srbiji se odatvno sa nelagodom i velikim oprezom kritikuju izjave i ponašanje crkve, dok, sa druge strane, visoka anketna religioznost stanovništva ne popušta pa je automatsko dodirivanje čela, pupka i oba ramena u jednom zamahu u javnom prostoru i gradskom prevozu poprimilo razmere galopirajuće epidemije. Srećom pa se vozači ne pridržavaju striktno te nakane; nije im ni zgodno zbog mobilnog telefona. Paradoksalno, do uspona društvenog uticaja crkve došlo je posle rušenja Miloše-

vića, naporedo sa oktroisanjem nacionalizma kao ideološkog etalona svih režima, naročito onih posle marta 2003. godine. Od uvođenja veronauke u škole do neizostavnih poseta Patrijaršiji novoizabranih predsednika i premijera, obaveznog crkvenog mesta u RRA, školskih, opštinskih i gradskih slava, procesa restitucije crkvene imovine i neupitnog izostavljanja celokupnog poslovanja crkve iz sistema PDV-a, različitih donacija crkvi iz opštinskih i državnog budžeta, položaj SPC u srpskom društvu bližak je narodnoj izreci o položaju „bubrega u loju“. Ovaj fenomen prikrivene ekleziokratije sadrži dva nezgodna momenta. Prvi problem je taj što naizgled većina stanovništva smatra ovakav položaj SPC u društvu prihvatljivim i poželjnim. Drugi problem se tiče izjava i ponašanje same Srpske pravoslavne crkve, čiji predstavnici, počev od patrijarha, otvoreno krše ustav pozivajući na diskriminaciju protiv pripadnika LGBT populacije ili zagovaraju rešenja koja su u suprotnosti sa zvaničnom politikom Vlade, da ne pominjem opravdavanje i veličanje kolaboracionista iz Drugog svetskog rata ili zalaganje za monarhiju. Koliko je crkva bila protiv Briselskih sporazuma i prihvatanja Vlade u Prištini kao legitimnih partnera za pregovore, toliko danas jedina uz političke ekstremiste odbija da prizna da je srpsko Kosovo „izgubljeno“ ili, poput patrijarha u intervjuu „Ne-

deljniku“, prihvata kao legitiman referendum o samostalnosti Republike Srpske i njeno pripajanje Srbiji, kao neku vrstu kompenzacije za „dve albanske države na Balkanu“. Dakle, položaj SPC u srpskom društvu je nezasićeno i neupitno privilegovan, a njeno delovanje, nekad jače nekad slabije, usmereno je na podirivanje sekularnog poretka, republikanskog uređenja, prihvatanja evropskih vrednosti (priključenja Evropskoj uniji se toliše za sada) i politike regionalnog približavanja, dometa savremene nauke i koncepta multikulturalizma. Milenko Jovanov, predsednik pokrajinskog odbora sveže vanparlamentarne DSS, nedavno je predložio formiranje „jezičnih patrola“ koje bi ispitivale ko od nesrpskih zajednica po Vojvodini koliko zna srpski i taj somnabulni fašizam je naišao na opravdanu osudu. Delovanje „crkvenih patrola“, koje se mešaju u politiku i bacaju anateme na pripadnike seksualnih manjina, malo ko osuđuje (oglasila se tek LDP, takođe sveže vanparlamentarna). Eto kako deluje neprelazak cenzusa – svako pokaže svoje pravo lice, DSS ono koje je godinama uspešno skrivao, LDP ono na koje je uspešno zaboravio.

SAVEZ ELITA: LOVACA NA VEŠTICE I HULIGANA

U trenutku kad je odbrana Šapca od poplava delovala kritično, vlast je pozvala dobrovoljce kao ispomć i mediji su ubrzo slavo-dobitno objavili da se su među prvim odazvali ujedineniji Grobari i Delje. U isto vreme, dok je trajalo rvanje s vodenom stihijom, objavljena je vest da je ubijen jedan od tzv. voda navijača, osuđivan više puta za pokušaj ubistva, dilovanje droge i nasilničko ponašanje, kao i za napad na predsednika LDP-a u Segedinu. Eto distopijskog formata buduće (i sadašnje?) Srbije: SPC će umesto sudova i izvršnih vlasti delovatiati pasport za grupni izlazak na ulicu, zašto da ne i atest za registraciju nevladinih organizacija (možda i po ruskom modelu: sa oznakom „strane agenture“), a organizovani huligani i kriminalci kojima tepaju kao navijače će umesto policije da zavode red na ulicama. Neće više ni morati da pišu grafito po zidovima: ubij, zakolji... ili smrt pederima..., nego će moći mirno i sa blagoslovom zaštićenima javnog morala u mantiji da pristupe stvaranju kazamata nebeske Srbije na zemlji. Razume se, kad se slavodobitno vrate sa antipotopskog fronta i počnu da *deratizuju* po kućama ■

BETON BR. 147 DANAS, Utorak, 20. maj 2014.

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Elis Bektaš

DOŠO ŠEJTAN U SARAJVO

<http://cultofghoul.blogspot.com/>

došo šejtan u sarajvo, pa kreno u točak na cijedženu pivu. kad je prolazio kraj one vatre što vazda gori, ustavi se tu i stade puhat na vatru. prolazio tuda jedan evlija, pa kad je vidio šta šejtan radi, upita ga

- što pušeš u tu vatru, jadan ne bio?
- iz opreza, odvрати šejtan. ko se na džehen-nemsku vatru opeko, i na vječnu puše

pa ti to sad shvati

došo šejtan u sarajvo, pa šeta obalom kontemplirajući. sreo ga jedan evlija, pa ga pita

- tebe bilesi nije strah hodat ovuda?
- a što bi me bilo strah, kad ovdže više nema principa

pa ti to sad shvati

došo šejtan u mostar, pa čuo neke što pucaju
- što to pucate, dina vam? upita ih šejtan
- idemo u brazil, rekoše ovi i dalje pucajući
- prištedite malo, kaza im šejtan, valjače vam se i vratit iz brazila

pa ti to sad shvati

došo šejtan u sarajvo, pa stao šetat čaršijom. kad je stigo na onaj čošak kod imareta, ustavi ga jedan zaptija, pa mu reče

- gospodine, molim vas, dvoličnu kartu
- nemam, kaza mu šejtan
- kako to da nemate osobni dokument? zaprepasti se zaptija
- pa kako ću imat dvoličnu kartu, odvрати mu šejtan, kad ja nisam odavle
- a imate li prijavu boravka
- nemam ni to
- a zašto je niste izvadili?
- imam sklopljen bilateralni sporazum, strpljivo mu objasni šejtan. ni ja vama ne tražim tu prijavu kad dodžete kod mene

pa ti to sad shvati

došo šejtan u sarajvo, pa sreo jednog evliju i odveo ga kod solde na cijedženu lozu. sjede tako njih dvojica, piju, puše i čute, kadli će evlija

- mi ovaj rat nismo počinjali, ne moramo ga vala mi ni završavat
- jah, reče šejtan. vallahi češ me nadživjet, ja taman to isto htio kazat

pa ti to sad shvati

došo šejtan u sarajvo, pa se popeo na bistrick, da malo gleda panoramu čaršije. kad gore jedan, zalego kraj ceste, na njemu ofucan maskirni prsluk, a u rukama mu onaj plastični kineski mitralješčić što ispaljuje one žute kuglice

- šta ti tu radiš, jadan i bolan ne bio? zapita ga zbunjeni šejtan
- držim liniju odbrane
- pa šta braniš, moj jadžo?
- branim umjetnos od demokratije

pa ti to sad shvati

došo šejtan u sarajvo, pa vidžeo neke što su im lica ozarena

- čemu se to radujete? pita ih šejtan
- počelo hapsit, kazaše mu ovi ozareni
- a hapsel redom? pita opet šejtan
- ne hapse

- pa onda se nemojte redom ni radovat, kaza im šejtan i ode svojim putem

pa ti to sad shvati

došo šejtan u sarajvo, pa kreno kod solde na cijedženu lozu. usput sreo jednog evliju koji ga upita

- kako si došo u sarajvo?
- kroz baraž, odgovori mu šejtan

pa ti to sad shvati ■

BLOK BR. V

Autor: Kosmoplovci

SF GRAF

